ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Федорищак Христини Іванівни «Інституційні механізми реалізації політики пам'яті на державному рівні (на прикладі України та Республіки Польща)», подане на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Формування й збереження колективної пам'яті – одне з найголовніших завдань, що постає перед етнонаціональними спільнотами. Колективна пам'ять – доволі умовний і крихкий конструкт, який вибудовується, як правило, у зіткненні інтересів, політичних уподобань, ідеологічних настанов. Пам'ять про минуле постійно пристосовується та перебуває у тісному контакті з «теперішнім», включаючи в себе не лише історичний досвід, але й символи та міфи. Сьогодні, особливої актуальності набуло питання вивчення спільної історії держав і націй, конструювання колективної пам'яті та нових схем національної ідентичності.

Дисертаційне дослідження Х. І. Федорищак присвячено комплексному дослідженню питання інституційних механізмів реалізації політики пам'яті на державному рівні (на прикладі України та Республіки Польща).

На думку автора роботи, етнополітична, етнокультурна, історична спадщина не тільки об'єднує, але завдяки здавна усталеним стереотипам, тривалий час роз'єднує українців та поляків. В той же самий час, в площині практичної політики знаходиться багато точок взаємодії, які зумовлюють імператив пошуку спільних відповідей на складні та неоднозначні питання. Міждержавна співпраця України та Республіки Польща сприяє їх стратегічному партнерству, задоволенню гуманітарних інтересів громадян обох держав. Вивчення основних механізмів співробітництва інститутів, які відповідають за його здійснення, дозволяє поглибити міждержавні взаємини та уникнути проблем у питанні конструювання спільного минулого.

Погоджуємося з автором роботи щодо визначення об'єкту та предмету дослідження, в якості яких постають реалізація політики пам'яті та інституційні механізми реалізації політики пам'яті в Україні та Республіці Польща.

Метою даної роботи є вивчення особливостей інституційних механізмів реалізації політики пам'яті Україною й Республікою Польща. Вважаємо, що таке формулювання мети відповідає темі дослідження, є лаконічним і водночас містким та відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси, за якою подана робота до захисту.

Структурно робота побудована логічно та у відповідності до поставлених дослідницьких завдань. Методологічна база поднює інструментарій інституційного, порівняльного, структурно-функціонального, історико-логічного, процесуального та інших підходів.

Заслуговує на увагу перший розділ роботи, присвячений стану наукової розробки та методологічним підходам в осмисленні колективної пам'яті та політики пам'яті. Автор роботи намагається простежити еволюцію уявлень про пам'ять від античності і до XXI ст. Виокремлено етапи встановлення «memory studied». В науковому та суспільному дискурсі дане питання актуалізується наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. На хвилі західного інституціоналізму 1980-х років з'явилися дослідження механізмів збереження та накопичення соціальними інститутами попереднього досвіду нормативного регулювання. У 1980–1990-х роках світ переповнює хвиля комеморацій – урочистого святкування знаменних дат. В останнє десятиліття в Україні та Республіці Польща спостерігається формування нового наукового співтовариства, представники якого послідовно звертаються до проблем колективної пам'яті та меморіальних студій.

Позитивне враження справляє другий розділ роботи, який розглядає державу як суб'єкт політики пам'яті. Погоджуємося з висновком автора про те, що нормативно-правове забезпечення визначає перелік найважливіших віх історії держави й вибудовує загальнодержавну карту пам'яті. В той же самий час в меморіальному законодавстві України та Польщі, ми зустрічаємося з цілком закономірним явищем: з одного боку, меморіальні закони декларують боротьбу з історичними фальсифікаціями та захищають, як правило, «жертв» режимів, з іншого – сприяють формуванню необхідного

для держави ідеологічного міфу. Це, в свою чергу, підтверджує тезу Р. Брюбейкера, який визначав країни Східної Європи як такі, що «переживають процеси націоналізації». Впродовж двох останніх десятиліть глави обох держав, їхні уряди, парламенти України та Республіки Польща продемонстрували як шлях до вибудовування добросусідських відносин, так і намагання довести свою правоту, перекладаючи провину за криваві події минулого століття одне на одного. Каменем спотикання у відносинах України та Республіки Польща залишаються питання діяльності ОУН-УПА, Армії Крайової, Волинської трагедії та акції «Вісла». У вирішенні завдань формування загальнонаціонального історичного наративу постають національні інститути пам'яті та музеї, визначальними функціями яких є збереження, відтворення й передача колективної пам'яті.

Викликає певний науковий інтерес й третій розділ роботи, в межах якого автор здійснює аналіз політичних й символічних еліт в процесі конструювання й реалізації політики пам'яті в Україні та Республіці Польща. Політичні партії з моменту свого виникнення стають одними з головних суб'єктів націотворення та джерелом ідей державного будівництва. Нерідко українські та польські партії займають прямо протилежні суспільно-політичні позиції щодо окремих історичних питань. Сьогодні в Польщі як в партійно-політичному, так і в суспільному житті побутує думка й прагнення відродження великодержавності та могутності Речі Посполитої. В Україні політичні партії більш «стримано» ставляться до питань формування політики пам'яті, хоча «по-своєму» відносяться до трактувань минулого. Аналіз ролі та місця інституту церкви у формуванні політики пам'яті дає можливість відслідкувати її активну участь у суспільно-політичних процесах України та Республіки Польща. За ініціативи церков відбувались спільні наукові зібрання, прощі, євхаристійні конгреси, богослужіння і молитовні зібрання і, що головне, в дусі християнської терпимості зародили переконання, що єдиним способом позбутися міжнаціональної ненависті є готовність простити і просити прощення. Одним з важливих агентів політики

пам'яті в обох країнах є вільні медіа, які є потужним засобом повернення суспільства до базових цінностей, воскресіння звичаїв, традицій, багатовіковому культурно-історичному досвіду обох народів.

Результати дослідження систематизують знання у сфері інституційних механізмів реалізації політики пам'яті та можуть бути використаними під час подальших досліджень цієї проблематики.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 19 наукових публікаціях, у тому числі 6 – у наукових фахових виданнях з політичних наук України, 3 – у міжнародних фахових виданнях та 10 – у матеріалах конференцій.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Х. І. Федорищак, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання, які не применшують наукового та практичного значення дисертаційної роботи:

1. Автор роботи визначає вектори політики пам'яті та їх реалізацію крізь призму діяльності глав держав. Детально характеризує діяльність президентів обох одержав, однак опосередковано згадує діяльність Консультаційного комітету Президента України та Президента Республіки Польщі, головним завданням якого є стимулювання розвитку гуманітарного співробітництва, а також організація й проведення під егідою президентів конференцій та зустрічей, які сприяють українсько-польському зближенню.
2. У підрозділі 2.3 «Діяльність органів влади в конструюванні пам'яті «своїх» автором досить детально проаналізовано діяльність парламентів та урядів в культурній, науковій, пам'ятко-охоронній сфері, однак, доцільно було б також проаналізувати діяльність органів місцевого самоврядування України та Республіки Польщі й з'ясувати проблемні моменти їх функціонування в даній сфері.
3. Автор роботи цілком справедливо зауважує, що у процесі конструювання політики пам'яті велике значення мають спеціально створені державні структури та науково-дослідні установи, покликані об'єктивно висвітлити історичне минуле та допомогти громадянам ідентифікувати себе з

його спільним образом. В Україні та Республіці Польщі питанням вивчення тоталітарного минулого займаються Український інститут національної пам'яті та Польський інститут національної пам'яті. Характеризуючи діяльність цих інституцій мало уваги зосереджено на їхній співпраці.

4. У підрозділі 3.1 «Участь партій у конструюванні пам'яті етнонацій та їх реалізації» детально описана діяльність владних та опозиційних партій, однак відсутня інформація про непарламентські політичні сили України та Польщі.

5. На нашу думку, дана робота значно виграла б, якби автор здійснила детальну характеристику до прикладу одного польського та українського друкованого видання чи телеканалу й продемонструвала зміну настроїв продовж останніх двох десятиліть.

Отже, дисертаційне дослідження Х. І. Федорищак за темою «Інституційні механізми реалізації політики пам'яті на державному рівні (на прикладі України та Республіки Польщі)» є самостійним та завершеним науковим дослідженням. Обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих дисертантом, не викликають сумніву. Розбіжностей між текстом дисертації та положеннями автореферату немає.

Дисертаційне дослідження та автореферат оформленні відповідно встановлених вимог. Подана до захисту дисертаційна робота Х. І. Федорищак за темою «Інституційні механізми реалізації політики пам'яті на державному рівні (на прикладі України та Республіки Польщі)» відповідає всім вимогам державного стандарту до кандидатських дисертацій, а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова Хорошилов О. Ю.

ВІДДІЛ КАДРІВ

ПІДПИС(И) ЗАСВІДЧУЮ
Нач. відділу кадрів
ОНУ імені І. І. Мечникова
Мозговий Ю. І.
03 2021 р.